

OMÓWIONY KLUCZ ODPOWIEDZI DO 40 ĆWICZEŃ

— Bonus do materiału wizualnego z filozofii —

Sprawdźaj szybciej, pewniej
i z większą jasnością pedagogiczną

Materiał dla nauczyciela

ĆWICZENIE 17

Czy zgadzasz się z twierdzeniem, że szczęście
zależy przede wszystkim od nas samych?
Uzasadnij swoje stanowisko.

ODPOWIEŹ UCZNIA

W dużej mierze myśli, i tuż acieję potocznik.
adgic, acieję i acieję acieję acieję acieję
acieję acieję i acieję acieję acieję acieję
acieję acieję i acieję acieję acieję acieję
acieję acieję i acieję acieję acieję acieję
acieję acieję i acieję acieję acieję acieję
acieję acieję i acieję acieję acieję acieję
acieję acieję i acieję acieję acieję acieję
acieję acieję i acieję acieję acieję acieję
acieję acieję i acieję acieję acieję acieję

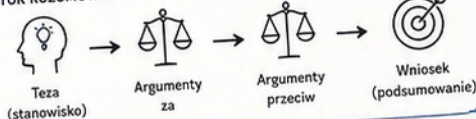
Uogólnienie
- potrzeba
przykładu!

1/2

POPRAWNA ODPOWIEŹ (PRZYKŁAD)

W dużej mierze zgadzam się z tym twierdzeniem, ponieważ
nasze wybory, nastawienie i codzienne działania mają
realny wpływ na to, jak postrzegamy swoje życie.
Jednak istnieją też czynniki niezależne od nas,
które mogą wpływać na nasze szczęście.

TOK ROZUMOWANIA

ODPOWIEŹ

Poprawna odpowiedź
wzorcowa lub przykładowa,
spełniająca kryteria zadania.

DLACZEGO?

Wyjaśnienie toku rozumowania
i kluczowych argumentów,
które prowadzą do odpowiedzi.

NA CO ZWRÓCIĆ UWAGĘ?

Typowe pułapki, nieścisłości
i elementy do sprawdzenia
w pracy ucznia.

CO POWTÓRZYĆ?

Rekomendacje do powtórki,
ćwiczenia utrwalające
i propozycje dalszej pracy.

Poprawna
odpowiedź

Tok
rozumowania

Najczęstsze
błędy

Wskazówki
do korekty

INFORMACJE O MATERIALE

Nazwa produktu:

OMÓWIONY KLUCZ ODPOWIEDZI DO 40 ĆWICZEŃ

Materiał stanowi uzupełnienie zestawu wizualnego z filozofii i został przygotowany jako pomoc dla nauczyciela.

Przeznaczenie:

użytek edukacyjny, dydaktyczny i wspierający proces oceniania.

Prawa autorskie:

materiał chroniony prawem autorskim. Powielanie, udostępnianie i rozpowszechnianie całości lub fragmentów bez zgody autora jest zabronione.

JAK KORZYSTAĆ Z MATERIAŁU?

sprawdzaj odpowiedź ucznia

porównuj tok rozumowania

identyfikuj błąd

wracaj do pojęcia

WAŻNE

Ten klucz nie służy wyłącznie do zaznaczania odpowiedzi poprawnych i błędnych. Jego celem jest także wspieranie pedagogicznej interpretacji odpowiedzi ucznia, rozpoznawanie poziomu zrozumienia oraz wskazywanie tego, co warto powtórzyć.

SPIS TREŚCI

40 ćwiczeń • 10 uporządkowanych bloków

Strona **00** — Capa

Strona **01** — Informacje o materiale

Strona **02** — Spis treści

Strona **03** — Jak korzystać z klucza

BLOK 01 ..... strony **04–08**

BLOK 02 ..... strony **09–13**

BLOK 03 ..... strony **14–18**

BLOK 04 ..... strony **19–23**

BLOK 05 ..... strony **24–28**

BLOK 06 ..... strony **29–33**

BLOK 07 ..... strony **34–38**

BLOK 08 ..... strony **39–43**

BLOK 09 ..... strony **44–48**

BLOK 10 ..... strony **49–53**

JAK KORZYSTAĆ Z KLUCZA?

1

SPRAWDŹ ODPOWIEDŹ

Zobacz, jaka odpowiedź jest uznana za poprawną.

2

SPRAWDŹ TOK ROZUMOWANIA

Ustal, czy uczeń rozumie pojęcie, czy tylko zgaduje.

3

ZNAJDŹ TRUDNOŚĆ

Zobacz, gdzie pojawia się błąd lub nieścisłość.

4

WRÓĆ DO POJĘCIA

Sprawdź, co warto powtórzyć z klasą.

PYTANIA OTWARTE

W odpowiedziach otwartych najważniejsze są istotne elementy rozumowania. Nawet jeśli uczeń formułuje odpowiedź inaczej niż w modelu, należy sprawdzić, czy obecny jest sens pojęciowy, poprawne uzasadnienie i właściwy kierunek myślenia.

LEGENDA

- Poprawna odpowiedź
- Dlaczego to poprawne?
- Elementy, które powinny się pojawić
- Wskazówka dla nauczyciela

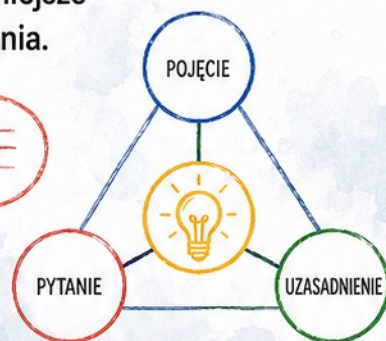

BLOK 01 — WPROWADZENIE DO MYŚLENIA FILOZOFICZNEGO

— Od rozpoznawania pojęć do pierwszych
interpretacji filozoficznych —

Ten blok pomaga sprawdzić, czy uczeń rozumie
podstawowe cele filozofii, potrafi odróżniać
typy wyjaśnień i rozpoznaje najważniejsze
elementy filozoficznego spojrzenia.

ZADANIE 01

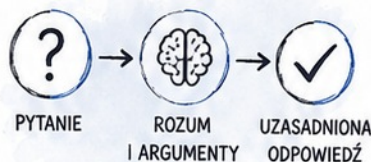
POPRAWNA ODPOWIEŹ

Filozofia dąży do racjonalnego wyjaśniania rzeczywistości, stawia pytania o prawdę, dobro, poznanie i sens, a odpowiedzi uzasadnia za pomocą argumentów, a nie tylko tradycji czy mitu.

DLACZEGO TO POPRAWNE?

Ta odpowiedź pokazuje, że uczeń rozumie podstawowy cel filozofii: nie chodzi jedynie o zadawanie pytań, ale o poszukiwanie uzasadnionych odpowiedzi. Kluczowe jest odwołanie do rozumu, argumentacji i refleksji krytycznej.

TOK ROZUMOWANIA UCZNIĄ

- Filozofia pyta o sprawy ogólne i fundamentalne.
- Nie zadowala się samą opinią lub zwyczajem.
- Szuka uzasadnień i argumentów.
- Odróżnia myślenie filozoficzne od wyjaśnień czysto mitycznych.

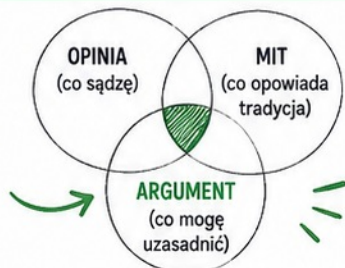
NAJCZĘSTSZA PUŁAPKA

Uczeń sprowadza filozofię tylko do "myślenia o życiu" albo podaje bardzo ogólną definicję bez wskazania roli argumentacji i rozumu.

WSKAZÓWKA DLA NAUCZYCIELA

Podczas korekty sprawdź, czy uczeń wskazuje nie tylko temat pytań filozoficznych, ale także sposób dochodzenia do odpowiedzi. Jeśli wielu uczniów pomija rolę uzasadnienia, warto wrócić do różnicy między opinią, mitem i argumentem.

ZADANIE 02

POPRAWNA ODPOWIEDŹ

Wyjaśnienie mityczne odwołuje się do opowieści, sił nadprzyrodzonych i autorytetu tradycji, natomiast wyjaśnienie filozoficzne opiera się na rozumie, pytaniu, argumentacji i próbie logicznego uzasadnienia.

JAK DO TEGO DOJŚĆ?

1. Rozpoznaj, na czym opiera się wyjaśnienie.
2. Sprawdź, czy pojawia się argumentacja i uzasadnienie.
3. Odróżnij tradycyjną opowieść od racjonalnej refleksji.

CO POWINNO POJAWIĆ SIĘ W ODPOWIEDZI?

- wskazanie różnicy między mitem a filozofią
- obecność pojęć: rozum, argument, uzasadnienie
- zrozumienie, że filozofia nie opiera się tylko na tradycji

ODPOWIEDŹ CZĘŚCIOWO POPRAWNA

Za częściowo poprawną można uznać odpowiedź, w której uczeń zauważa różnicę między mitem i filozofią, ale nie potrafi jeszcze jasno nazwać roli argumentacji lub uzasadnienia.

CO WARTO POWTÓRZYĆ?

Mit • wyjaśnienie filozoficzne • argument • uzasadnienie

ZADANIE 03

POPRAWNA ODPOWIEDŹ

Poprawne skojarzenie polega na połączeniu pojęcia z jego właściwym znaczeniem: filozofia pyta o fundamenty i sens, argument uzasadnia stanowisko, a pojęcie pomaga uporządkować myślenie.

UZASADNIENIE

Uczeń powinien pokazać, że rozumie nie tylko definicje, ale także funkcję pojęć w myśleniu filozoficznym. Dobra odpowiedź opiera się na trafnym dopasowaniu i zrozumieniu sensu każdego elementu.

PYTANIE

ROZUM
I ARGUMENTY

UZASADNIONA
ODPOWIEDŹ

ELEMENTY KLUCZOWE

Element	Dlaczego jest ważny
filozofia	pozwała stawiać pytania o prawdę, dobro i sens
argument	pokazuje, jak uzasadnić twierdzenie
pojęcie	porządkuje treść i ułatwia precyzyjne myślenie
interpretacja	pomaga odczytać znaczenie wypowiedzi lub tekstu

GDZIE UCZNIOWIE SIĘ MYLĄ?

- mylą pojęcie z przykładem
- traktują argument jako samą opinię
- łączą hasła intuicyjnie, bez zrozumienia ich sensu

INTERWENCJA DYDAKTYCZNA

Poproś ucznia, aby własnymi słowami wyjaśnił, czym różni się pojęcie od przykładu oraz dlaczego argument musi coś uzasadniać. Krótkie pytanie doprecyzowujące często ujawnia poziom rzeczywistego zrozumienia.

ZADANIE 04

PRZYKŁADOWA ODPOWIEDŹ

Warto zadawać pytania filozoficzne, ponieważ pomagają one lepiej rozumieć świat, człowieka i własne przekonania. Dzięki nim uczymy się nie tylko przyjmować gotowe odpowiedzi, ale także samodzielnie myśleć, uzasadniać stanowisko i dostrzegać różne możliwe interpretacje.

DLACZEGO TA ODPOWIEDŹ JEST DOBRA?

Odpowiedź odwołuje się do sensu filozofii, pokazuje jej praktyczną wartość i zawiera element uzasadnienia.

Nie jest jedynie ogólnym stwierdzeniem, ale wskazuje, co daje refleksja filozoficzna.

SENS
FILOZOFII

PRAKTYCZNA
WARTOŚĆ

UZASADNIENIE
I WYJAŚNIENIE

ELEMENTY NIEZBĘDNE

- wskazanie, po co zadajemy pytania filozoficzne
- odniesienie do myślenia, rozumienia lub uzasadniania
- krótki, logiczny argument

ODPOWIEDŹ PEŁNA × ODPOWIEDŹ CZĘŚCIOWA

ODPOWIEDŹ PEŁNA

Uczeń wskazuje cel pytań filozoficznych i uzasadnia, dlaczego są ważne.

ODPOWIEDŹ CZĘŚCIOWA

Uczeń tylko ogólnie stwierdza, że filozofia jest ważna, ale nie wyjaśnia dlaczego.

WSKAZÓWKA KOŃCOWA DLA NAUCZycIELA

Nie wymagaj identycznego sformułowania jak w modelu. Najważniejsze jest to, czy odpowiedź zawiera rdzeń pojęciowy, trafne uzasadnienie i logiczny kierunek myślenia.

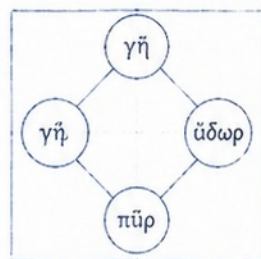
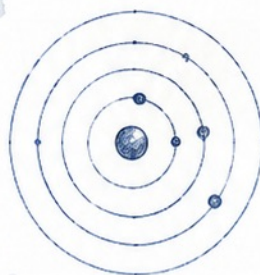
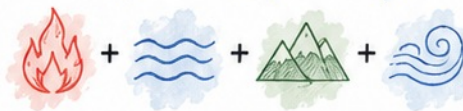
BLOK 02

FILOZOFOWIE STAROŻYTNI I PIERWSZE SPOSOBY WYJAŚNIANIA ŚWIATA

Od pytań o *arché* do narodzin
racjonalnego wyjaśniania rzeczywistości

W tym bloku nauczyciel sprawdza, czy uczeń rozpoznaje najważniejszych myślicieli starożytnych, rozumie przejście od mitu do filozofii oraz potrafi odczytać sens pierwszych koncepcji świata.

ZADANIE 05

POPRAWNA ODPOWIEDŹ

Filozofia rodzi się wtedy, gdy człowiek zaczyna szukać wyjaśnień świata poprzez pytania, rozumowanie i argumentację, a nie wyłącznie przez odwołanie do mitu i tradycyjnego przekazu.

DLACZEGO TO POPRAWNE?

- Filozofia zakłada racjonalne poszukiwanie wyjaśnień świata.
- Pyta o przyczyny zjawisk, a nie tylko o to, co się wydarzyło.
- Stara się zrozumieć świat bez odwoływania się wyłącznie do mitu.
- Posługuje się argumentacją i uzasadnieniem, a nie samym autorytetem.

← OD MITU DO FILOZOFII →

WYJAŚNIENIE MITYCZNE

- opowieść
- bogowie i siły nadprzyrodzone
- tradycja
- autorytet przekazu

MYŚLENIE FILOZOFICZNE

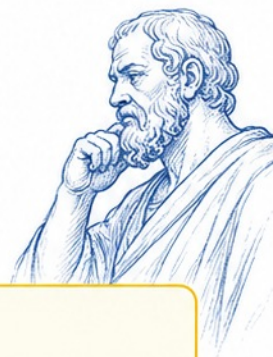

- pytanie
- rozumowanie
- argument
- poszukiwanie przyczyn

TOK ROZUMOWANIA UCZNIA

- 1 Zidentyfikuj, jaki typ wyjaśnienia jest przedstawiony.
- 2 Sprawdź, czy pojawia się rozumowanie i argumentacja.
- 3 Zauważ, czy jest próba wyjaśnienia rzeczywistości.
- 4 Wybierz odpowiedź spójną z narodzinami refleksji filozoficznej.

NA CO ZWRÓCIĆ UWAGĘ?

Uczeń nie musi twierdzić, że mit jest 'bezsensowny'.
Powinien rozumieć przede wszystkim różnicę między sposobami wyjaśniania świata.

WSKAZÓWKĄ DLA NAUCZYCIELA

Jeśli wielu uczniów myli mit z filozofią, warto wrócić do pytania:
'Czy każde wyjaśnienie świata jest wyjaśnieniem filozoficznym?'

ZADANIE 06

POPRAWNA ODPOWIEDŹ

Arché to podstawowa zasada lub pierwotny element, za pomocą którego pierwsi filozofowie próbowali wyjaśnić rzeczywistość i zachodzące w niej zmiany.

KLUCZOWE POJĘCIE — ARCHÉ

Podstawowa zasada lub pierwotny element, z którego próbowano wyjaśnić rzeczywistość.

DŁACZEGO?

Pierwsi filozofowie szukali ogólnego wyjaśnienia natury i zmian zachodzących w świecie.

PYTANIE O ŚWIAT

POSZUKIWANIE ZASADY

WYJAŚNIENIE RACJONALNE

ARCHÉ

POPRAWNE ROZUMIENIE

To nie jest tylko: 'pierwsza rzecz, jaka istniała'.

To jest próba wskazania: 'podstawowej zasady wyjaśniającej rzeczywistość'.

NAJCZĘSTSZA PUŁAPKA

Mylenie arché z pojedynczym przedmiotem materialnym, bez zrozumienia jego funkcji wyjaśniającej.

CO POWTÓRZYĆ?

presokratycy • arché • natura • racjonalne wyjaśnienie

ZADANIE 07

POPRAWNA ODPOWIEDŹ

Poprawne skojarzenia łączą filozofa z jego najważniejszą ideą, pojęciem i sposobem wyjaśniania świata.

SPRAWDŹ SKOJARZENIE

	ELEMENT		CO NALEŻY ROZPOZNAĆ
	Myśliciel	→	najważniejsza idea
	Pojęcie	→	jego znaczenie
	Wyjaśnienie	→	dłaczego pasuje

DŁACZEGO TE ELEMENTY PASUJĄ?

Tales	→	woda	→	próba wskazania zasady świata
Heraklit	→	zmiana	→	rzeczywistość jest w ciągłym stawaniu się
Demokryt	→	atomy	→	świat składa się z najmniejszych cząstek

NIE WYSTARCZY ZAPAMIĘTAĆ NAZWISKA

Celem zadania jest sprawdzenie, czy uczeń rozumie relację między filozofem a ideą, a nie tylko rozpoznaje samo nazwisko.

ODPOWIEDŹ CZĘŚCIOWO POPRAWNA

- uczeń rozpoznaje filozofa, ale myli ideę
- uczeń rozpoznaje ideę, ale przypisuje ją niewłaściwemu autorowi
- uczeń podaje poprawne skojarzenie, ale słabo je uzasadnia

WSKAZÓWKA DLA NAUCZYCIELA

Uczeń nie rozpoznaje autora czy nie rozumie pojęcia? Odpowiedź na to pytanie pomaga zdecydować, co należy powtórzyć i w jaki sposób najlepiej wesprzeć ucznia.

ZADANIE 08

PRZYKŁADOWA POPRAWNA ODPOWIEDŹ

Pierwsi filozofowie starali się wyjaśniać świat racjonalnie, szukając jego zasady i przyczyn. Ich myślenie różniło się od mitu, ponieważ nie opierało się wyłącznie na opowieści, lecz na pytaniu, obserwacji i próbie uzasadnienia odpowiedzi.

ELEMENTY, KTÓRE MUSZĄ SIĘ POJAWIĆ

- ☐ właściwe pojęcie
- ☐ poprawne rozpoznanie problemu
- ☐ logiczne uzasadnienie
- ☐ związek odpowiedzi z treścią zadania

DLACZEGO TO DOBRA ODPOWIEŹ?

Odpowiedź pokazuje rozumienie filozoficzne, ponieważ identyfikuje kluczowe pojęcie (racjonalne wyjaśnianie), wyjaśnia jego znaczenie i stosuje je spójnie w odniesieniu do różnicy między filozofią a mitem.

ODPOWIEŹ PEŁNA

Uczeń rozpoznaje pojęcie
+ wyjaśnia jego sens
+ stosuje je do sytuacji.

ODPOWIEŹ CZĘŚCIOWA

Uczeń rozpoznaje temat,
ale jego uzasadnienie
jest niepełne lub
zbyt ogólne.

ODPOWIEŹ NIEPOPRAWNA

Uczeń używa właściwych
słów, ale przypisuje im
błędne znaczenie.

CO POWTÓRZYĆ Z KLASĄ?

mit • filozofia • arché • presokratycy • racjonalne wyjaśnienie

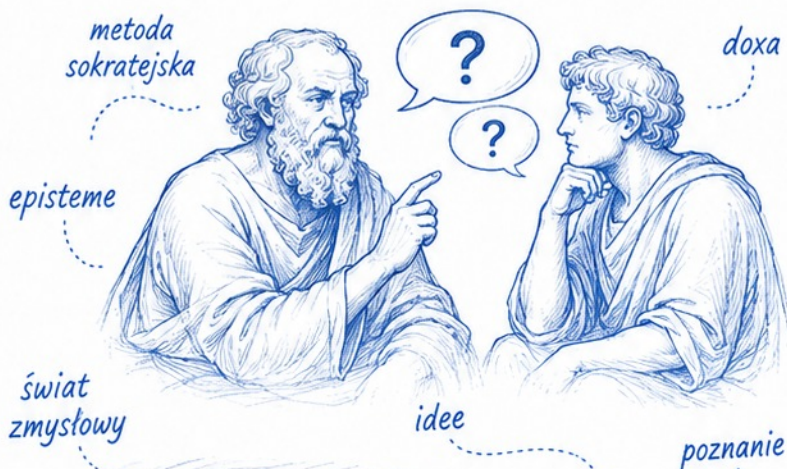

SOKRATES, PLATON I PYTANIE O PRAWDĘ

Jak od opinii przejść do wiedzy i głębszego rozumienia?

W tym bloku nauczyciel sprawdza, czy uczeń rozumie znaczenie pytań sokratejskich, potrafi odróżnić opinię od wiedzy oraz rozpoznaje najważniejsze elementy filozofii Platona.

— 4 IDEE BLOKU —

ZADANIE 09

POPRAWNA ODPOWIEDŹ

Metoda sokratejska polega na prowadzeniu rozmowy za pomocą pytań, które pomagają badać przekonania, odkrywać sprzeczności, doprecyzowywać pojęcia i skłaniać rozmówcę do samodzielnego myślenia.

DLACZEGO?

- badać przekonania
- odkrywać sprzeczności
- doprecyzować pojęcia
- skłaniać rozmówcę do samodzielnego myślenia

JAK DZIAŁA METODA SOKRATEJSKA?

PRZEKONANIE

PYTANIE

WĄTPLIWOŚĆ

ANALIZA

LEPSZE ROZUMIENIE

Co masz na myśli?

Czy na pewno zawsze tak jest?

Czy możesz podać przykład?

Jak uzasadniasz to przekonanie?

Co z tego wynika?

TOK ROZUMOWANIA

Uczeń powinien zauważyć, że Sokrates nie podaje gotowej odpowiedzi, lecz prowadzi rozmówcę do zbadania tego, co uważa za wiedzę.

NAJCZĘSTSZY BŁĄD

„Metoda sokratejska polega na zadawaniu wielu przypadkowych pytań.”

NIEPOPRAWNE

POPRAWNIE

Pytania mają prowadzić do analizy pojęć i przekonań.

WSKAZÓWKA DLA NAUCZYCIELA

Co zmienia się w myśleniu rozmówcy po kolejnych pytaniach?

ZADANIE 10

POPRAWNA ODPOWIEDŹ

Opinia to przekonanie, które może być prawdziwe lub fałszywe, ale nie zawsze ma dobre uzasadnienie.

Wiedza wymaga mocniejszych podstaw, analizy i uzasadnienia.

← OPINIA CZY WIEDZA? →

OPINIA

- może być prawdziwa lub fałszywa
- nie zawsze posiada dobre uzasadnienie
- może wynikać z przekonania

VS

WIEDZA

- wymaga mocniejszych podstaw
- wiąże się z uzasadnieniem
- musi być poddana analizie

JAK SPRAWDZIĆ ODPOWIEDŹ UCZNIA?

- 1 Co uczeń twierdzi?
- 2 Na czym opiera swoje twierdzenie?
- 3 Czy potrafi je uzasadnić?

PUŁAPKA

Nie należy uznawać każdej opinii za automatycznie fałszywą. Problem dotyczy siły uzasadnienia i typu poznania.

DOBRA ODPOWIEDŹ UCZNIA

uwagam, że...

wiem, ponieważ...

Dobra odpowiedź wyraźnie rozróżnia opinię od wiedzy, wskazuje podstawy i uzasadnienie. Uczeń pokazuje, że wie, kiedy coś jest jego opinią, a kiedy wynika z wiedzy i dowodów.

CO WARTO POWTÓRZYĆ?

opinia • wiedza • uzasadnienie • argument

ZADANIE 11

POPRAWNA ODPOWIEDŹ

U Platona świat zmysłowy daje nam zmienne obrazy rzeczy, natomiast świat idei odnosi się do ich trwałej i prawdziwej natury, poznawanej rozumowo.

DWA POZIOMY

ŚWIAT ZMYŚŁOWY

- zmienny
- dostępny zmysłom
- daje nam obrazy konkretnych rzeczy

VS

ŚWIAT IDEI

- niezmienny
- poznawany rozumowo
- związany z prawdziwą naturą rzeczy

DLACZEGO TO WAŻNE?

Platon pyta, czy to, co natychmiast postrzegamy zmysłami, daje nam pełną wiedzę o rzeczywistości.

JAK UCZEŃ POWINIEN INTERPRETOWAĆ?

TO, CO WIDZIMY

PYTANIE O TO,
CZYM RZECZ JEST

ROZUMOWANIE

GŁĘBSZE
POZNANIE

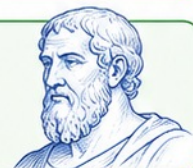
NAJCZĘSTSZA PUŁAPKA

Nie chodzi o proste stwierdzenie, że rzeczy materialne nie istnieją. Problem dotyczy różnicy poziomu poznania.

WSKAZÓWKA

Uczeń powinien dostrzec różnicę poziomu poznania, a nie tylko zapamiętać dwa wyrażenia.

ZADANIE 12

PRZYKŁADOWA ODPOWIEŹ

Odpowiedź odwołująca się do Platona powinna pokazać, że człowiek często bierze pozór za rzeczywistość. Dopiero wysiłek poznawczy pozwala wyjść poza to, co bezpośrednio widzialne, i zbliżyć się do prawdy.

JAKIE ROZUMOWANIE POWINNO SIĘ POJAWIĆ?

- rozpoznać różnicę między pozorem a rzeczywistością
- wskazać ograniczenia bezpośredniego doświadczenia
- powiązać problem z poznaniem
- uzasadnić odpowiedź

JĘŚLI ZADANIE DOTYCZY ALEGORII JASKINI

ODPOWIEŹ PEŁNA

Uczeń opisuje symbol i wyjaśnia jego filozoficzne znaczenie.

ODPOWIEŹ CZĘŚCIOWA

Uczeń opisuje tylko wydarzenia lub elementy obrazu, ale nie interpretuje ich znaczenia.

WSKAZÓWKA DLA NAUCZYCIELA

Czy uczeń tylko opisuje, czy naprawdę interpretuje?

Ta różnica jest kluczowa podczas oceniania odpowiedzi.

BLOK 04 —

ARYSTOTELES: DOŚWIADCZENIE, PRZYCZYNNY I DOBRE ŻYCIE

“ Rozumieć rzecz to pytać, czym jest, dlaczego istnieje i jaki ma cel. ”

Ten blok pomaga sprawdzić, czy uczeń rozumie sposób, w jaki Arystoteles analizował rzeczywistość, potrafi posługiwać się pojęciem przyczyny oraz rozpoznaje związek między cnotą, rozumem i dobrym życiem.

GŁÓWNE IDEE BLOKU

DOŚWIADCZENIE

Poznanie zaczyna się od obserwacji rzeczywistości.

CZTERY PRZYCZYNNY

Rzeczy można wyjaśniać na więcej niż jeden sposób.

MOŻNOŚĆ I AKT

Zmiana może być rozumiana jako urzeczywistnianie możliwości.

CNOTA

Dobry charakter rozwija się poprzez właściwe działanie.

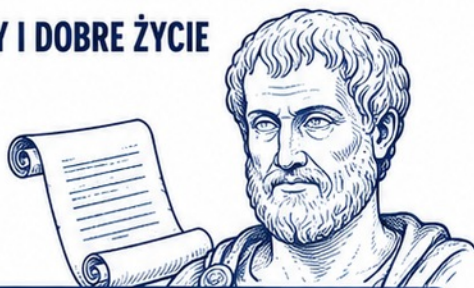

EUDAJMONIA

Dobre życie jest związane z rozumnym i cnotliwym działaniem.

ZADANIE 13

POPRAWNA ODPOWIEDŹ

U Arystotelesa poznanie zaczyna się od obserwacji rzeczywistości i doświadczenia rzeczy konkretnych. Zmysły dostarczają materiału poznawczego, który rozum porządkuje, aby dojść do pojęć i wiedzy.

DLACZEGO TO POPRAWNE?

Arystoteles podkreśla znaczenie doświadczenia i obserwacji świata konkretnego. Wiedza nie zaczyna się od całkowitego oderwania od rzeczywistości, lecz od tego, co człowiek poznaje dzięki zmysłom i następnie opracowuje rozumowo.

JAK MYŚLI ARYSTOTELES?

CO UCZEŃ POWINIEN ROZUMIEĆ?

- poznanie nie zaczyna się od oderwania od świata;
- zmysły dostarczają materiału do poznania;
- rozum porządkuje i interpretuje doświadczenie;
- rzeczywistość konkretna jest ważnym punktem wyjścia.

NAJCZĘSTSZA PUŁAPKA

Mylenie stanowiska Arystotelesa z poglądem, że prawdziwe poznanie wymaga całkowitego porzucenia świata zmysłowego.

WSKAZÓWKA DLA NAUCZYCIELA

Pytanie diagnostyczne: „Od czego zaczyna się poznanie według Arystotelesa?” Jeśli uczeń odpowiada tylko „od rozumu”, warto sprawdzić, czy rozumie również rolę doświadczenia.

ZADANIE 14

BŁOK 04 — ARYSTOTELES:
DOŚWIADCZENIE, PRZYCZYNY I DOBRE ŻYCIE

POPRAWNA ODPOWIEDŹ

Arystoteles wyjaśnia rzeczy na cztery sposoby:
przez **materiał**, **formę**, **sprawcę** i **cel**.

Poprawna odpowiedź polega na rozpoznaniu,
jakiego rodzaju wyjaśnienia dotyczy pytanie.

CZTERY PRZYCZYNY

PRZYCZYNA MATERIALNA

Z czego coś jest?

PRZYCZYNA FORMALNA

Czym dana rzecz jest /
jaka jest jej forma?

PRZYCZYNA SPRAWCZA

Co lub kto doprowadził
do jej powstania?

PRZYCZYNA CELOWA

Po co istnieje /
jaki ma cel?

JAK UCZEŃ POWINIEN ROZUMOWAĆ?

- 1 zidentyfikować przedmiot lub sytuację;
- 2 przeanalizować, jakie pytanie jest zadane;
- 3 powiązać pytanie z właściwym rodzajem przyczyny;
- 4 uzasadnić wybór.

PRZYKŁAD POMOCNICZY

materiał

→ drewno

forma

→ konstrukcja
krzesła

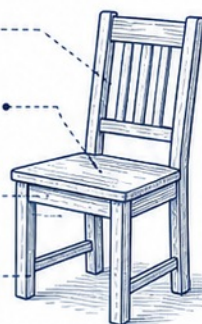
sprawca

→ stolarz

cel

→ siedzenie

NAJCZĘSTSZY BŁĄD

Mylenie przyczyny sprawczej
z przyczyną celową.

CO POWTÓRZYĆ?

materia • forma • sprawca • cel

ZADANIE 15

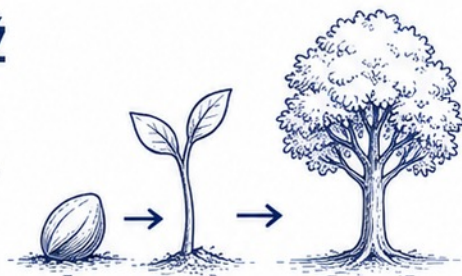

BLOK 04 — ARYSTOTELES:
DOŚWIADCZENIE, PRZYCZYNY I DOBRE ŻYCIE

POPRAWNA ODPOWIEDŹ

Arystoteles rozróżnia możliwość i akt, aby wyjaśnić zmianę. Możliwość oznacza to, czym coś może się stać, a akt — to, czym dana rzecz już rzeczywiście jest.

KLUCZOWE POJĘCIA

MOŻNOŚĆ

To, czym coś może się stać.

AKT

To, czym dana rzecz już rzeczywiście jest.

JAK TO ZROZUMIEĆ?

NASIONO

możliwość stania się drzewem

rozwój

DRZEWO

urzeczywistniona
możliwość

DŁACZEGO TO POPRAWNE?

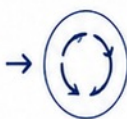
Arystoteles używa rozróżnienia między możliwością a aktem, aby zrozumieć zmianę w świecie bez twierdzenia, że coś powstaje po prostu z niczego.

TOK ROZUMOWANIA

1 istnieje pewna
możliwość;

2 zachodzi
zmiana;

3 możliwość
zostaje
urzeczywistniona;

4 powstaje
określony
stan rzeczy.

PUŁAPKA

Nie chodzi o możliwość czysto logiczną („mogę sobie coś wyobrazić”), lecz o realną możliwość wynikającą z natury rzeczy.

WSKAZÓWKA DLA NAUCZYCIELA

Zapytaj: „Czy każda rzecz może stać się dowolną inną rzeczą?” Odpowiedź pomaga sprawdzić, czy uczeń rozumie ideę możliwości realnej.

ZADANIE 16

BLOK 04 — ARYSTOTELES:
DOŚWIADCZENIE, PRZYCZYNY I DOBRE ŻYCIE

PRZYKŁADOWA POPRAWNA ODPOWIEŹ

W etyce Arystotelesa cnota nie jest jednorazowym czynem, lecz trwałą dyspozycją rozwijaną przez powtarzanie właściwych działań. Człowiek dąży do dobrego życia dzięki rozumowi, cnocie i zachowaniu właściwej miary.

CNOTA NIE JEST JEDNORAZOWYM CZYNYM

CNOTA = trwała dyspozycja
rozwijana przez właściwe działanie

ZŁOTY ŚRODEK

NIEDOMIAR

WŁAŚCIWA MIARA

NADMIAR

Cnota szuka miary odpowiedniej do sytuacji, a nie matematycznej średniej.

EUDAJMONIA

Dobre i spełnione życie
związane z rozumnym
i cnotliwym działaniem.

ELEMENTY PEŁNEJ ODPOWIEDZI

cnota

działanie

rozum

właściwa miara

dobre życie

ODPOWIEŹ CZĘŚCIOWA

Uczeń stwierdza tylko, że należy być dobrym, ale nie wyjaśnia roli cnoty ani znaczenia nawyku.

WSKAZÓWKĄ DLA NAUCZYCIELA

Sprawdź, czy uczeń rozumie etykę Arystotelesa jako rozwój charakteru, a nie jedynie posłuszeństwo wobec zewnętrznych reguł.

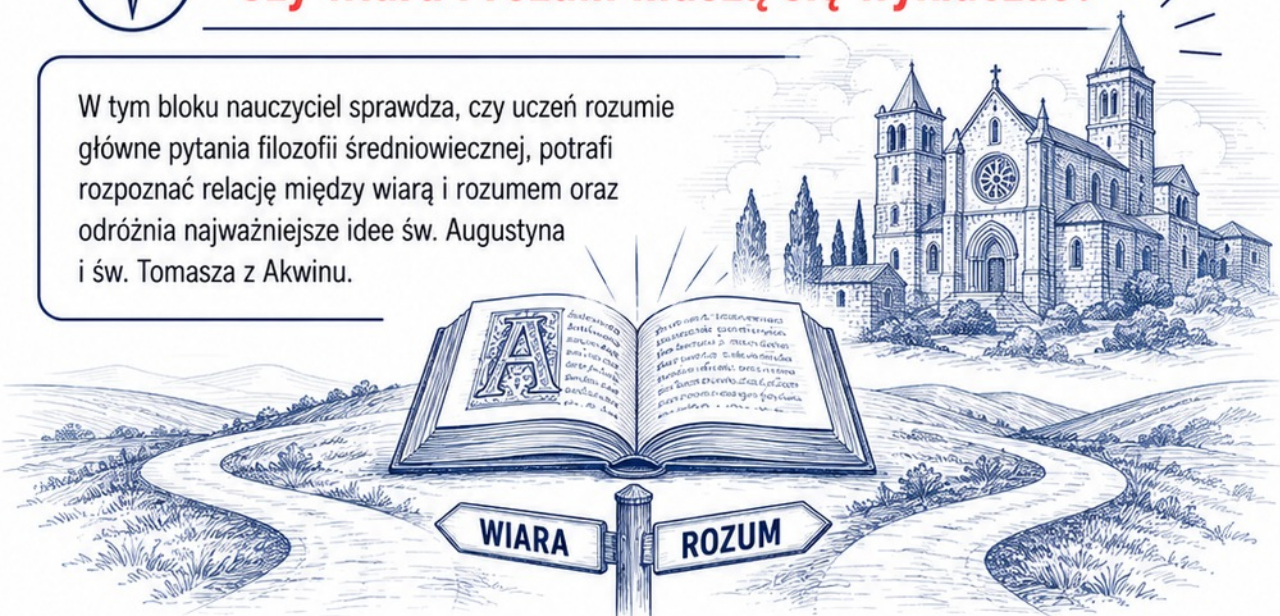
BLOK 05 —

FILOZOFIA ŚREDNIOWIECZNA: WIARA, ROZUM I BÓG

Czy wiara i rozum muszą się wykluczać?

W tym bloku nauczyciel sprawdza, czy uczeń rozumie główne pytania filozofii średniowiecznej, potrafi rozpoznać relację między wiarą i rozumem oraz odróżnia najważniejsze idee św. Augustyna i św. Tomasza z Akwinu.

GŁÓWNE OBSZARY

WIARA

poznane oparte
na objawieniu

ROZUM

poznane oparte
na argumentacji

BÓG

centralny temat
refleksji

STWORZENIE

pytanie o
pochodzenie i
porządek świata

CZŁOWIEK

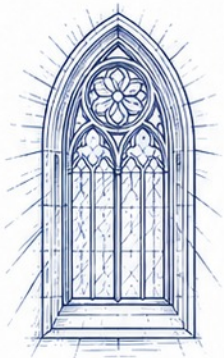
istota rozumna
i moralna

ZADANIE 17

BLOK 05 — FILOZOFIA ŚREDNIOWIECZNA: WIARA, ROZUM I BÓG

POPRAWNA ODPOWIEDŹ

W filozofii średniowiecznej wiara i rozum
nie muszą się wykluczać.

Wiara odnosi się do objawienia i prawd religijnych,
a rozum pomaga analizować rzeczywistość
i formułować argumenty.

WIARA I ROZUM

WIARA

- objawienie
- prawdy religijne
- zaufanie wobec Boga

**NIE MUSZĄ
BYĆ
SPRZECZNE**

ROZUM

- argument
- analiza
- poznanie naturalne

DLACZEGO?

Wielu średniowiecznych myślicieli chciało pokazać,
że rozum może badać rzeczywistość i formułować
argumenty, nie zaprzeczając objawieniu ani wierze.

TOK ROZUMOWANIA UCZNIA

- 1 rozpoznać dwa sposoby poznania;
- 2 nie traktować ich automatycznie jak wrogów;
- 3 wyjaśnić ich relację;
- 4 powiązać ją z myślą średniowieczną.

NAJCZĘSTSZA PUŁAPKA

Błędna odpowiedź: filozofia średniowieczna
opierała się wyłącznie na wierze i odrzucała
rozum.

WSKAZÓWKA DLA NAUCZYCIELA

Sprawdź, czy uczeń dostrzega relację i niuansę,
a nie jedynie prostą opozycję.

ZADANIE 18

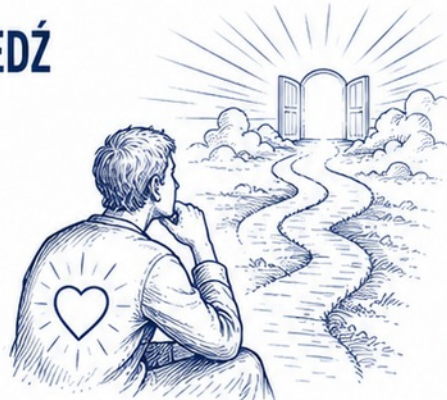
BLOK 05 — FILOZOFIA ŚREDNIOWIECZNA:
WIARA, ROZUM I BÓG

POPRAWNA ODPOWIEDŹ

U św. Augustyna droga do prawdy prowadzi przez **wnętrze człowieka**, **refleksję** i zwrócenie się **ku Bogu**.

Prawda ma wymiar głębszy niż samo poznanie zmysłowe.

KLUCZ DO ROZUMIENIA

CO WARTO ROZPOZNAĆ?

- znaczenie życia wewnętrznego;
- wpływ tradycji platońskiej;
- centralne miejsce Boga;
- przekonanie, że prawda ma wymiar głębszy niż tylko zmysłowy.

DLACZEGO TO POPRAWNE?

Św. Augustyn łączy refleksję nad duszą z poszukiwaniem prawdy i Boga.

Dla niego prawda nie jest jedynie w świecie zmysłów, ale w głębi człowieka, skąd prowadzi ku najwyższej Prawdzie – **Bogu**.

PUŁAPKA

Nie należy utożsamiać św. Augustyna ze stanowiskiem materialistycznym ani z całkowitym odrzuceniem rozumu.

CO POWTÓRZYĆ?

Augustyn • prawda • wnętrze człowieka • Bóg • dusza

ZADANIE 19

BLOK 05 — FILOZOFIA ŚREDNIOWIECZNA:
WIARA, ROZUM I BÓG

POPRAWNA ODPOWIEDŹ

Św. Tomasz z Akwinu łączy filozofię Arystotelesa z myślą chrześcijańską.

Uważa, że rozum może prowadzić człowieka do pewnych prawd o rzeczywistości i Bogu, a wiara i rozum mogą ze sobą współpracować.

ŚW. TOMASZ — JAK MYŚLI?

DOŚWIADCZENIE ŚWIATA

ROZUMOWANIE

PRZYCZYNY

PYTANIE O BOGA

GŁÓWNA IDEA

Rozum może prowadzić człowieka do pewnych prawd o rzeczywistości i Bogu.

ARYSTOTELES + CHRZEŚCJANISTWO

filozofia Arystotelesa

→ pojęcia i metoda

teologia chrześcijańska

→ pytanie o Boga, stworzenie i człowieka

CO UCZEŃ POWINIEN ROZUMIEĆ?

- Tomasz nie odrzuca rozumu;
- argument filozoficzny ma znaczenie;
- wiara i rozum mogą współpracować;
- świat może być analizowany racjonalnie.

NAJCZĘSTSZY BŁĄD

Sprowadzenie myśli tomistycznej do hasła: "trzeba wierzyć bez pytania".

WSKAZÓWKA DLA NAUCZYCIELA

Pytanie diagnostyczne:
"Jaką rolę odgrywa rozum w myśli św. Tomasza?"

ZADANIE 20

BLOK 05 — FILOZOFIA ŚREDNIOWIECZNA: WIARA, ROZUM I BÓG

PRZYKŁADOWA ODPOWIEŹ

W filozofii średniowiecznej wiara i rozum odnoszą się do różnych, ale powiązanych dróg poznania. Św. Augustyn mocniej akcentuje wnętrze człowieka i wpływ myśli platońskiej, natomiast św. Tomasz z Akwinu podkreśla znaczenie doświadczenia, rozumu i argumentacji inspirowanej Arystotelesem.

ELEMENTY NIEZBĘDNE

- ☒ rozpoznanie problemu
- ☒ właściwy filozof lub pojęcie
- ☒ relacja wiara-rozum
- ☒ poprawne uzasadnienie

JĘŚLI UCZEŃ PORÓWNUJE AUGUSTYNA I TOMASZA

ŚW. AUGUSTYN

silny wpływ Platona

wnętrze człowieka

prawda i Bóg

ŚW. TOMASZ

silny wpływ Arystotelesa

doświadczenie i rozum

wiara i racjonalna argumentacja

ODPOWIEŹ PEŁNA

Uczeń odróżnia obu myślicieli i wyjaśnia różnicę między ich stanowiskami.

ODPOWIEŹ CZĘŚCIOWA

Uczeń rozpoznaje epokę lub temat, ale miesza cechy obu autorów.

CO POWTÓRZYĆ Z KLASĄ?

- Augustyn
- Tomasz
- wiara
- rozum
- Bóg
- stworzenie

WSKAZÓWKĄ KOŃCOWA

Błędy w przypisywaniu cech autorom często oznaczają, że uczeń zapamiętał nazwy, ale nie rozumie struktury idei.

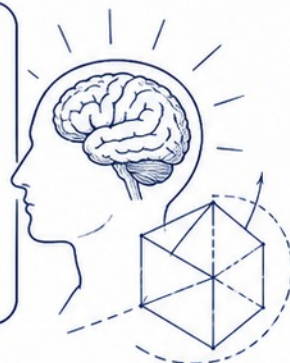
BLOK 06

BLOK 06 — KARTEZJUSZ I NARODZINY FILOZOFII NOWOŻYTNEJ

**Co możemy uznać
za naprawdę pewne?**

Ten blok pozwala sprawdzić, czy uczeń rozumie znaczenie **wątpienia metodycznego**, potrafi wyjaśnić sens **cogito** oraz rozpoznaje rolę rozumu i pewności w filozofii Kartezjusza.

GŁÓWNE IDEE BLOKU

1

WĄTPIENIE

Nie przyjmuj
wszystkiego
bez sprawdzenia.

2

PEWNOŚĆ

Szukaj tego,
czego nie można
racjonalnie podważyć.

3

COGITO

Myślę,
więc istnieję.

4

ROZUM

Podstawowe
narzędzie
filozoficznego
poznania.

5

DUALIZM

Rozróżnienie
między umysłem
i ciałem.

WĄTPIĘ

MYŚLĘ

ISTNIEJĘ

SZUKAM PEWNEJ WIEDZY

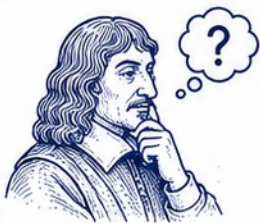

ZADANIE 21

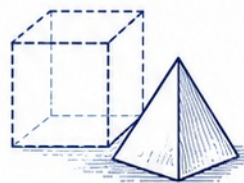
POPRAWNA ODPOWIEDŹ

Wątpienie metodyczne to celowe poddawanie przekonań w wątpliwość po to, aby odnaleźć wiedzę naprawdę pewną i dobrze uzasadnioną.

CZYM JEST WĄTPIENIE METODYCZNE?

WĄTPIENIE METODYCZNE — Celowe poddawanie przekonań w wątpliwość, aby znaleźć wiedzę naprawdę pewną.

JAK DZIAŁA METODA?

DLACZEGO TO POPRAWNE?

Kartezjusz nie wątpi dla samego wątpienia. Używa wątpienia jako narzędzia, które pomaga odrzucić kruche przekonania i dojść do solidnej podstawy wiedzy.

NAJCZĘSTSZA PUŁAPKA

„Skoro Kartezjusz wątpi, uważa, że niczego nie można wiedzieć.”

NIEPOPRAWNE

POPRAWNIE

Wątpienie jest etapem prowadzącym do poszukiwania pewności.

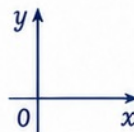
WSKAZÓWKA DLA NAUCZYCIELA

Pytanie diagnostyczne: „Po co Kartezjusz wątpi?”
Jeśli uczeń odpowiada tylko: „bo nie wierzy w nic”, warto wrócić do sensu metody.

ZADANIE 22

POPRAWNA ODPOWIEDŹ

Cogito oznacza pierwszą pewność odkrytą przez Kartezjusza: skoro wątpię i myślę, to nie mogę zaprzeczyć, że istnieję jako istota myśląca.

COGITO MYŚLĘ, WIĘC JESTEM

JAK DO TEGO DOJŚĆ?

MOGĘ WĄTPIĆ W ŚWIAT

MOGĘ WĄTPIĆ W ZMYŚŁY

MOGĘ WĄTPIĆ W WIELE PRZEKONAŃ

ALE SAMO WĄTPIENIE
JEST MYŚLENIEM

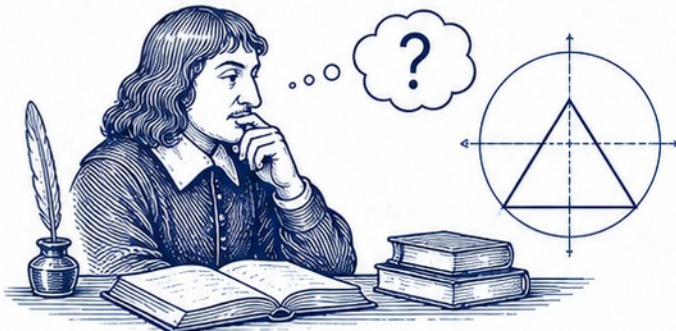

SKORO MYŚLĘ, MUSZĘ ISTNIEĆ
JAKO ISTOTA MYŚLĄCA

CO UCZEŃ POWINIEN ROZUMIEĆ?

- cogito nie jest zwykłym sloganem;
- stanowi rezultat procesu wątpienia;
- akt myślenia potwierdza istnienie podmiotu myślącego;
- ma pełnić funkcję pewnego punktu wyjścia.

NAJCZĘSTSZY BŁĄD

„Myślę, więc jestem” nie oznacza, że człowiek istnieje tylko wtedy, kiedy intensywnie myśli.

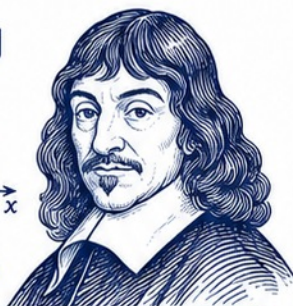
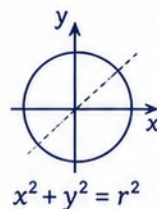

WSKAZÓWKĄ DLA NAUCZYCIELA

Sprawdź, czy uczeń potrafi wyjaśnić, dlaczego cogito jest pewne, a nie tylko powtórzyć samą formułę.

ZADANIE 23

POPRAWNA ODPOWIEDŹ

W myśli Kartezjusza rozum i metoda mają kluczowe znaczenie, ponieważ pozwalają porządkować myślenie i szukać wiedzy opartej na jasnych oraz pewnych podstawach.

ROLA ROZUMU

Rozum pozwala analizować idee, porządkować myślenie i szukać wiedzy opartej na jasnych podstawach.

METODA KARTEZJUSZA

1. OCZYWISTOŚĆ

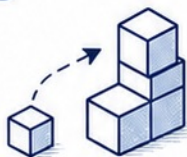
Nie przyjmować czegoś bez wystarczającej pewności.

2. ANALIZA

Dzielić trudny problem na mniejsze części.

3. SYNTEZA

Przechodzić od prostych elementów do bardziej złożonych.

4. SPRAWDZENIE

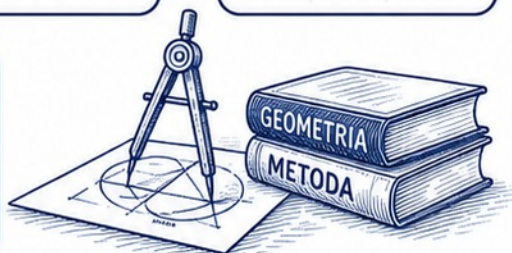

Upewnić się, że niczego nie pominięto.

TOK ROZUMOWANIA UCZNIA

- rozpoznać znaczenie metody;
- odróżnić rozumowanie od przypadkowego przekonania;
- wskazać związek między metodą a poszukiwaniem pewności.

PUŁAPKA

Nie chodzi o twierdzenie, że doświadczenie nie ma żadnego znaczenia. W korekcie nacisk należy położyć na centralną rolę rozumu w uzasadnianiu pewności.

„Kartezjusz uważał, że doświadczenie nie ma żadnego znaczenia” – to zbyt proste ujęcie.

CO POWTÓRZYĆ?

racjonalizm • metoda • rozum • pewność

ZADANIE 24

PRZYKŁADOWA POPRAWNA ODPOWIEDŹ

Dualizm Kartezjusza polega na odróżnieniu umysłu od ciała. Umysł jest związany z myśleniem i świadomością, natomiast ciało należy do świata materialnego i podlega prawom fizycznym.

DWA WYMIARY

UMYSŁ / RES COGITANS

- myślenie;
- świadomość;
- nie jest opisywany jako ciało materialne.

CIAŁO / RES EXTENSA

- materialność;
- rozciągłość;
- podlega prawom świata fizycznego.

DLACZEGO TO WAŻNE?

Dualizm kartezjański wprowadza mocne rozróżnienie między rzeczywistością mentalną a cielesną. Pozwala to analizować, czym różnią się myślenie i materia.

CO POWINNO POJAWIĆ SIĘ W ODPOWIEDZI?

- ☒ rozróżnienie umysłu i ciała
- ☒ charakterystyka obu
- ☒ wskazanie, że nie są tym samym
- ☒ poprawne uzasadnienie

ODPOWIEDŹ CZĘŚCIOWA

Uczeń stwierdza tylko: „człowiek ma ciało i duszę”, ale nie odnosi tego do filozoficznej różnicy między *res cogitans* i *res extensa*.

WSKAZÓWKĄ KOŃCOWA

Pytanie diagnostyczne:
„Co dokładnie różni umysł od ciała w tym stanowisku?”

BLOK 07

HUME: DOŚWIADCZENIE, PRZYCZYNOWOŚĆ I GRANICE PEWNOŚCI

Czy doświadczenie pozwala nam mieć absolutną pewność?

W tym bloku nauczyciel sprawdza, czy uczeń rozumie rolę doświadczenia w filozofii Hume'a, potrafi odróżnić obserwację od oczekiwania oraz rozpoznaje problem przyczynowości i indukcji.

GŁÓWNE IDEE BLOKU

1 **DOŚWIADCZENIE —**
Źródło treści poznania.

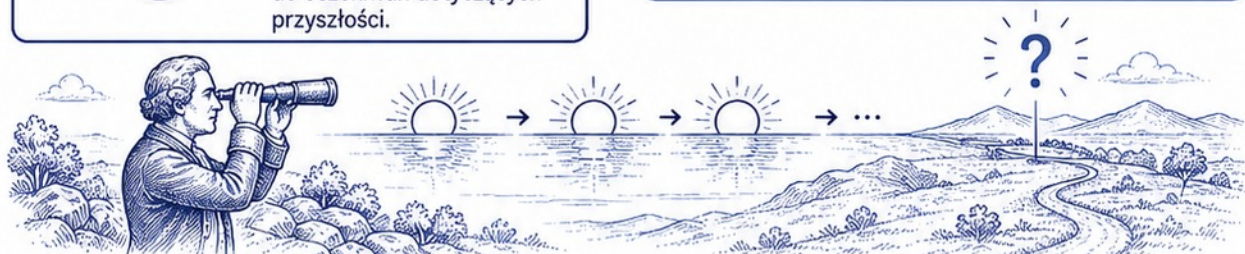
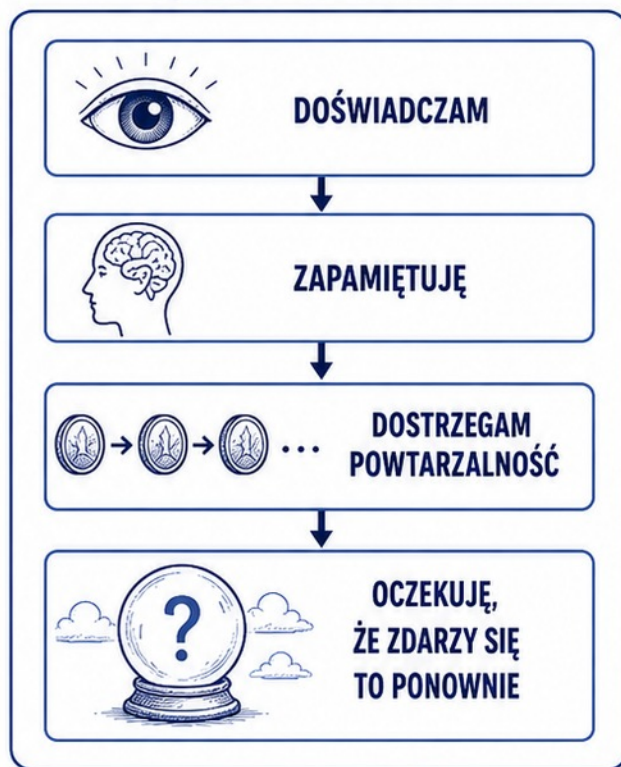
2 **WRAŻENIA —**
Bezpośrednie doświadczenia
zmysłowe i psychiczne.

3 **IDEE —**
Słabsze obrazy
wcześniejszych wrażeń.

4 **PRZYCZYNOWOŚĆ —**
Nie obserwujemy
„koniecznego związku”,
lecz następstwo zdarzeń.

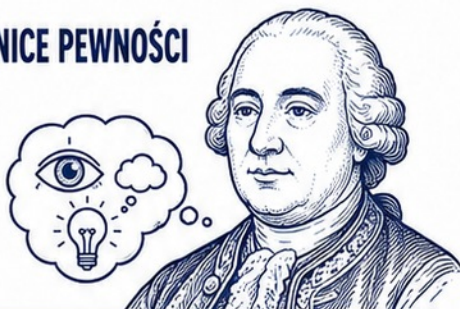
5 **INDUKCJA —**
Przechodzenie od
dotychczasowych obserwacji
do oczekiwań dotyczących
przyszłości.

SCHEMAT CENTRALNY

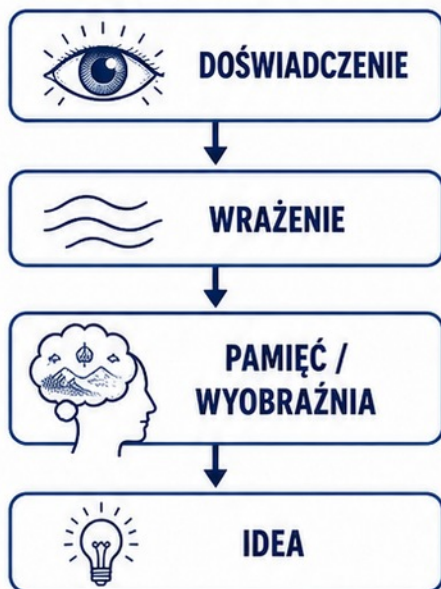
ZADANIE 25

POPRAWNA ODPOWIEDŹ

U Hume'a idee wywodzą się z doświadczenia.
Są słabszymi obrazami wcześniejszych wrażeń,
które pochodzą z bezpośredniego doświadczenia.

SKĄD BIORĄ SIĘ IDEE?

WRAŻENIA –

Bezpośrednie i żywe doświadczenia.

IDEE –

Obrazy lub wspomnienia
wcześniejszych wrażeń.

DLACZEGO?

Hume podkreśla empiryczne pochodzenie treści umysłu. Aby mówić o idei, trzeba móc powiązać ją z wcześniejszym doświadczeniem.

CO UCZEŃ POWINIEN ROZPOZNAĆ?

- doświadczenie ma podstawowe znaczenie;
- idee nie pojawiają się całkowicie niezależnie od doświadczenia;
- istnieje różnica intensywności między wrażeniem a ideą.

NAJCZĘSTSZA PUŁAPKA

UWAGA: „idea” u Hume’a ≠ „Idea” u Platona.
To dwa różne znaczenia podobnego słowa.

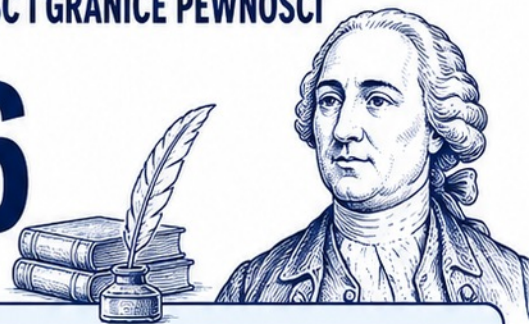

CO POWTÓRZYĆ?

empiryzm • doświadczenie • wrażenie • idea

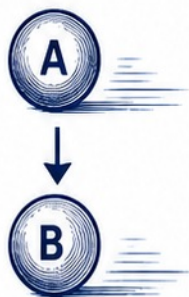
ZADANIE 26

POPRAWNA ODPOWIEDŹ

Hume zwraca uwagę, że bezpośrednio obserwujemy następstwo zdarzeń, ale nie obserwujemy samego koniecznego związku przyczynowego. Oczekiwanie, że po A nastąpi B, wynika z przyzwyczajenia.

CO NAPRAWDĘ OBSERWUJEMY?

Widzimy, że B pojawia się po A.

CZEGO NIE WIDZIMY?

Nie obserwujemy bezpośrednio koniecznego związku, który zmusza B do nastąpienia po A.

SKĄD WIĘC BIERZE SIĘ OCZEKIWANIE?

POWTARZALNOŚĆ

PRYZYWICZAJENIE

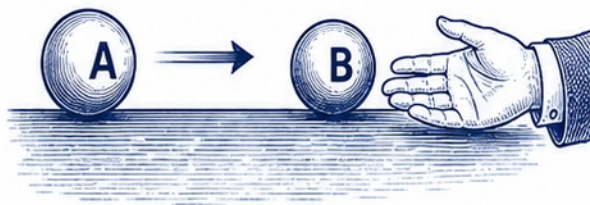

OCZEKIWANIE

TOK ROZUMOWANIA

- obserwowane następstwo;
- założenie koniecznej przyczyny;
- rola przyzwyczajenia.

PUŁAPKA

Nie chodzi o twierdzenie, że przyczyny w ogóle nie istnieją. Hume pyta raczej, jak uzasadniamy konieczny związek przyczynowy.

WSKAZÓWKĄ DLA NAUCZYCIELA

„Co widzimy, a co dopowiadamy na podstawie doświadczenia?”

ZADANIE 27

POPRAWNA ODPOWIEDŹ

Problem indukcji polega na tym, że przeszłe obserwacje nie dają logicznej gwarancji, iż przyszłość będzie taka sama. Na ich podstawie formułujemy oczekiwania, ale nie uzyskujemy absolutnej pewności.

PROBLEM INDUKCJI

DZISIAJ:
słońce wzeszło.

WCZORAJ:
słońce wzeszło.

WIELE RAZY:
słońce wzeszło.

SPODZIEWAMY SIĘ:
jutro słońce wejdzie.

PYTANIE HUME'A

Czy przeszłe doświadczenie logicznie gwarantuje przyszłość?

ODPOWIEDŹ W SKRÓCIE

Nie daje absolutnej gwarancji.

DLACZEGO MIMO TO OCZEKUJEMY POWTÓRZENIA?

- doświadczenie;
- regularność;
- nawyk;
- przyzwyczajenie.

CO UCZEŃ POWINIEN ROZUMIEĆ?

Nie trzeba zaprzeczać użyteczności przewidywań. Chodzi o zrozumienie różnicy: praktyczne oczekiwanie ≠ logiczna pewność.

NAJCZĘSTSZY BŁĄD

„Skoro nie ma pewności, nie możemy niczego przewidywać.” — to uproszczenie.

WSKAZÓWK

Sprawdź, czy uczeń odróżnia pewność absolutną od rozsądnego oczekiwania opartego na doświadczeniu.

ZADANIE 28

PRZYKŁADOWA ODPOWIEŹ

W ujęciu Hume'a doświadczenie pozwala nam oczekiwać, że pewne zdarzenia powtórzą się w podobny sposób, ale nie daje absolutnej pewności. Nasze przewidywania opierają się na regularności i przyzwyczajeniu, a nie na logicznej konieczności.

ELEMENTY NIEZBĘDNE

- ☐ odniesienie do doświadczenia
- ☐ rozpoznanie regularności
- ☐ brak absolutnej gwarancji
- ☐ rola przyzwyczajenia lub nawyku
- ☐ logiczne zastosowanie do sytuacji

DOBRE ROZUMOWANIE

Wiele razy tak było

nie oznacza

Musi tak być zawsze

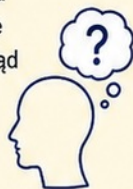
ODPOWIEŹ PEŁNA

Uczeń identyfikuje zarówno podstawę empiryczną oczekiwania, jak i jego logiczne ograniczenie.

ODPOWIEŹ CZĘŚCIOWA

Uczeń dostrzega niepewność, ale nie wyjaśnia, skąd ona wynika.

ODPOWIEŹ BŁĘDNA

Uczeń uznaje, że Hume zabrania korzystania z przeszłego doświadczenia.

WSKAZÓWKĄ DLA NAUCZYCIELA

„Czy uczeń rozumie różnicę między prawdopodobieństwem a koniecznością?”

CO POWTÓRZYĆ?

doświadczenie • indukcja • przyczynowość • nawyk • pewność

BLOK 08

ETYKA, MÓRALNOŚĆ I WARTOŚCI

**Nie tylko: co robimy? Także:
dlaczego uważamy to za dobre lub złe?**

W tym bloku nauczyciel sprawdza, czy uczeń potrafi odróżnić opis działania od jego oceny moralnej, rozpoznaje znaczenie wartości i norm oraz potrafi uzasadnić własne stanowisko w sytuacji etycznej.

GŁÓWNE IDEE BLOKU

DZIAŁANIE

Co człowiek robi?

INTENCJA

Dlaczego to robi?

SKUTEK

Co wynika z działania?

NORMA

Jakie zasady regulują zachowanie?

WARTOŚĆ

Co uznajemy za ważne, dobre lub godne ochrony?

PYTANIA ETYCZNE

Czy to jest dobre?

Czy to jest sprawiedliwe?

Kogo dotkną skutki?

Jaką wartość chronimy?

Jak uzasadnić wybór?

ZADANIE 29

POPRAWNA ODPOWIEDŹ

Poprawna odpowiedź musi odróżniać opis zachowania od oceny moralnej. Opis mówi, co się wydarzyło, natomiast ocena moralna ocenia czyn jako dobry lub zły i odwołuje się do norm lub wartości.

FAKT CZY OCENA?

OPIS

- mówi, co się wydarzyło;
- przedstawia działanie lub sytuację;
- nie musi jeszcze oceniać moralnie.

OCENA MORALNA

- mówi, czy działanie jest dobre lub złe;
- odwołuje się do norm lub wartości;
- wymaga uzasadnienia.

JAK UCZEŃ POWINIEN MYŚLEĆ?

Co dokładnie się wydarzyło?

Czy zdanie tylko opisuje sytuację?

Czy pojawia się ocena?

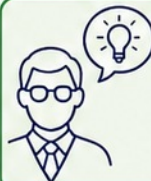
Na jakiej wartości lub normie opiera się ta ocena?

PRZYKŁADOWY SCHEMAT

NAJCZĘSTSZA PUŁAPKA

Traktowanie każdej nieprzyjemnej konsekwencji jako automatycznego dowodu, że czyn był moralnie zły.

WSKAZÓWKĄ DLA NAUCZYCIELA

Pytanie diagnostyczne: „Jaką wartość albo normę uczeń wykorzystuje do uzasadnienia swojej oceny?”

ZADANIE 30

POPRAWNA ODPOWIEDŹ

Wartości to to, co uznajemy za ważne, dobre lub godne ochrony.
Normy to zasady wskazujące, jak należy lub nie należy postępować.

WARTOŚĆ

Coś, co uznajemy za ważne,
dobre lub godne ochrony.

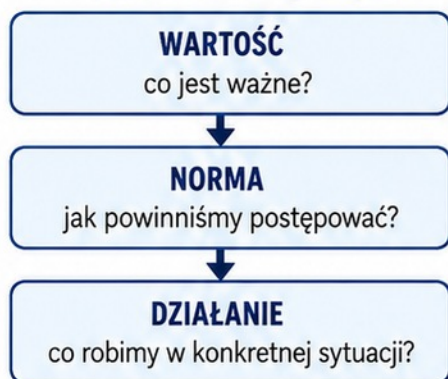
wolność • uczciwość • sprawiedliwość
• godność • odpowiedzialność

NORMA

Zasada wskazująca,
jak należy lub nie należy
postępować.

JAK TO SIĘ ŁĄCZY?

PRZYKŁAD

NAJCZĘSTSZY BŁĄD

Traktowanie wartości i norm
jako synonimów absolutnych.

CO POWTÓRZYĆ?

wartość; norma; zasada;
działanie; uzasadnienie.

ZADANIE 31

PRZYKŁADOWA POPRAWNA ODPOWIEDŹ

Dobra analiza etyczna powinna uwzględniać działanie, intencję, konsekwencje oraz wartości. Należy uzasadnić ocenę, zamiast ograniczać się do prostego stwierdzenia „dobre” lub „złe”.

4 PYTANIA DO ANALIZY

1. DZIAŁANIE

Co osoba zrobiła?

2. INTENCJA

Co chciała osiągnąć?

3. SKUTEK

Jakie były lub mogą być konsekwencje?

4. WARTOŚCI

Jakie wartości są tutaj ważne?

TOK ROZUMOWANIA

Dobra odpowiedź nie powinna ograniczać się do:
„To jest dobre.” lub „To jest złe.”
Powinna dodać: „ponieważ...”.

ODPOWIEDŹ PEŁNA

Ocena + argument
+ odniesienie do sytuacji.

ODPOWIEDŹ CZĘŚCIOWA

Ocena bez wystarczającego uzasadnienia.

PUŁAPKA

Ocenianie sytuacji wyłącznie po wyniku końcowym, z pominięciem innych istotnych elementów problemu.

WSKAZÓWKA DLA NAUCZYCIELA

Celem nie jest wymaganie jednej identycznej odpowiedzi, lecz sprawdzenie jakości uzasadnienia.

ZADANIE 32

PRZYKŁADOWA ODPOWIEDŹ

Odpowiedź filozoficzno-etyczna powinna przyjąć wyraźne stanowisko w sprawie postawionej w pytaniu. Należy odwołać się do wartości lub normy, uzasadnić ocenę oraz powiązać argumentację z konkretną sytuacją, o której mowa w zadaniu.

DOBRA ODPOWIEDŹ POWINNA ZAWIERAĆ

jasne
stanowisko

wskazanie
wartości lub
normy

argument

odniesienie
do konkretnej
sytuacji

logiczny związek
między argumentem
i wnioskiem

MODEL ODPOWIEDZI

UZASADNIONA ODPOWIEDŹ

ODPOWIEDŹ PEŁNA

Uczeń przedstawia
pozycję wyraźnie
i ją uzasadnia.

ODPOWIEDŹ CZĘŚCIOWA

Uczeń ma spójne
stanowisko, ale jego
uzasadnienie jest
zbyt ogólne.

ODPOWIEDŹ SŁABA

Uczeń tylko powtarza
treść zadania albo
odpowiada jednym
zdaniem bez argumentu.

WSKAZÓWKA KOŃCOWA

W pytaniu filozoficznym samo stanowisko nie wystarcza —
liczy się także uzasadnienie.

BLOK 09

POLITYKA, WŁADZA I ŻYCIE SPOŁECZNE

Jak organizować wspólne życie i kto powinien mieć władzę?

W tym bloku nauczyciel sprawdza, czy uczeń potrafi analizować władzę, rozpoznaje podstawowe pytania filozofii politycznej oraz umie łączyć pojęcia wolności, prawa, sprawiedliwości i odpowiedzialności społecznej.

GŁÓWNE PYTANIA BLOKU

KTO
RZĄDZI?

DLACZEGO MA
PRAWO RZĄDZIĆ?

JAKIE SĄ
GRANICE WŁADZY?

CZYM JEST
SPRAWIEDLIWOŚĆ?

JAK CHRONIĆ
WOLNOŚĆ?

GŁÓWNE POJĘCIA

władza

państwo

prawo

wolność

sprawiedliwość

społeczeństwo

RELACJE MIĘDZY JEDNOSTKĄ, SPOŁECZEŃSTWEM I WŁADZĄ

JEDNOSTKA
prawa, wolność,
odpowiedzialność

SPOŁECZEŃSTWO
współpraca, solidarność,
dobre wspólne życie

WŁADZA
prawo, rządzenie,
ochrona dobra wspólnego

ZADANIE 33

POPRAWNA ODPOWIEDŹ

Władza to możliwość wpływania na działania, decyzje lub zachowania innych ludzi.

CZYM JEST WŁADZA?

Możliwość wpływania na działania, decyzje lub zachowania innych ludzi.

GDZIE POJAWIA SIĘ WŁADZA?

PAŃSTWO

prawo i instytucje

SZKOŁA / ORGANIZACJA

role i zasady

SPOŁECZEŃSTWO

normy i wpływ społeczny

CO UCZEŃ POWINIEN ROZUMIEĆ?

- władza nie oznacza tylko przemocy;
- może działać poprzez instytucje, reguły i autorytet;
- wiąże się z relacjami między ludźmi;
- można pytać o jej źródło i granice.

NAJCZĘSTSZA PUŁAPKA

Redukowanie każdej formy władzy do przemocy fizycznej.

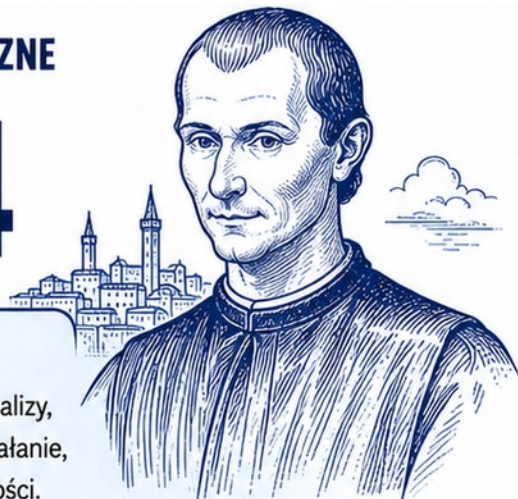

WSKAZÓWKA

Pytanie diagnostyczne:
„Czy władza może działać bez użycia siły?”.

ZADANIE 34

POPRAWNA ODPOWIEDŹ

Dla Machiavellego polityka jest odrębną sferą analizy, w której kluczowe znaczenie mają skuteczne działanie, utrzymanie państwa i realne warunki rzeczywistości.

MACHIAVELLI – KLUCZ DO INTERPRETACJI

**POLITYKA JAKO
ODRĘBNA SFERA ANALIZY**

NA CO ZWRACA UWAGĘ?

- skuteczność działania;
- utrzymanie państwa i władzy;
- realne zachowania ludzi;
- konflikt między ideałem a praktyką polityczną.

JAK UCZEŃ POWINIEN CZYTAĆ SYTUACJĘ?

CEL POLITYCZNY

WARUNKI
RZECZYWISTE

DECYZJA
WŁADCY

SKUTKI

NAJCZĘSTSZA PUŁAPKA

Sprowadzenie myśli Machiavellego do zdania: „Każde zło jest dozwolone.” To nadmierne uproszczenie.

CO NALEŻY OCENIAĆ?

Napięcie między „moralnym ideałem”, „polityczną skutecznością” a „stabilnością państwa”.

WSKAZÓWKA DLA NAUCZYCIELA

Czy uczeń opisuje stanowisko filozofa, czy tylko je moralnie ocenia?

ZADANIE 35

POPRAWNA ODPOWIEDŹ

Wolność nie oznacza możliwości robienia wszystkiego bez ograniczeń. Należy ją rozumieć w powiązaniu z wolnością innych ludzi oraz z zasadami wspólnego życia społecznego.

WOLNOŚĆ A REGUŁY

Czy wolność oznacza możliwość robienia wszystkiego?

**WOLNOŚĆ
JEDNOSTKI**

**WOLNOŚĆ
INNYCH**

**REGUŁY
WSPÓLNEGO ŻYCIA**

CO UCZEŃ POWINIEN ROZPOZNAĆ?

- wolność nie funkcjonuje w próżni;
- działania mogą wpływać na innych;
- społeczeństwo tworzy normy i prawa;
- granice wolności wymagają uzasadnienia.

PEŁNE ROZUMOWANIE

Zrozumienie wolności wymaga uwzględnienia trzech elementów:
wolność + odpowiedzialność + inni ludzie.

PUŁAPKA

Definiowanie wolności wyłącznie jako:
„mogę robić, co chcę.”

WSKAZÓWKA

Co się dzieje, gdy korzystanie z wolności jednej osoby ogranicza wolność drugiej?

ZADANIE 36

PRZYKŁADOWA POPRAWNA ODPOWIEDŹ

Dobra odpowiedź powinna rozpoznać problem społeczny, wskazać właściwą zasadę lub wartość, uwzględnić, kogo sytuacja dotyczy i jakie są jej konsekwencje oraz uzasadnić, czy jest sprawiedliwa.

PYTANIA DO ANALIZY

KTO?

Kogo dotyczy decyzja?

JAKA ZASADA?

Jaką regułę zastosowano?

JAKIE SKUTKI?

Kto zyskuje lub traci?

CZY TO SPRAWIEDLIWE?

Jak można to uzasadnić?

ELEMENTY PEŁNEJ ODPOWIEDZI

rozpoznanie problemu społecznego

wskazanie zasady lub wartości

argument

uwzględnienie innych osób lub grup

logiczny wniosek

ODPOWIEDŹ CZĘŚCIOWA

Uczeń używa słów „sprawiedliwe/niesprawiedliwe”, ale nie wyjaśnia, według jakiego kryterium.

WAŻNE

Sprawiedliwość wymaga kryterium – samo poczucie, że coś jest niesprawiedliwe, nie wystarcza jako argument.

CO POWTÓRZYĆ?

sprawiedliwość;
wolność;
prawo;
władza;
wspólnota;
odpowiedzialność.

BLOK 10

FILOZOFIA WSPÓŁCZESNA: WOLNOŚĆ, WŁADZA I CZŁOWIEK

**Jak filozofia pomaga
analizować świat,
w którym żyjemy?**

W ostatnim bloku nauczyciel sprawdza, czy uczeń potrafi wykorzystać poznane narzędzia filozoficzne do analizy problemów związanych z wolnością, odpowiedzialnością, społeczeństwem, władzą i współczesnym doświadczeniem człowieka.

GŁÓWNE OBSZARY

WOLNOŚĆ

Co naprawdę
znaczy wybierać?

ODPOWIEDZIALNOŚĆ

Za co
odpowiadamy?

WŁADZA

Jak wpływa
na zachowania ludzi?

SPOŁECZEŃSTWO

Jak otoczenie
kształtuje jednostkę?

KRYTYCZNE MYŚLENIE

Jak analizować to,
co wydaje się oczywiste?

OSTATNI BLOK – CEL
NIE TYLKO ZAPAMIĘTAĆ FILOZOFÓW
↓
NAUCZYĆ SIĘ MYŚLEĆ FILOZOFICZNIE

POPRAWNA ODPOWIEDŹ

CZYM JEST WOLNOŚĆ?

WOLNOŚĆ

„Możliwość dokonywania wyborów i działania, przy jednoczesnym uwzględnieniu konsekwencji oraz obecności innych ludzi.”

WOLNOŚĆ ≠ BRAK WSZELKICH GRANIC

BŁĘDNE UPROSZCZENIE

„Jestem wolny, więc mogę zrobić wszystko.”

PEŁNIEJSZE ROZUMIENIE

„Moje wybory mają skutki i mogą wpływać na innych.”

JAK UCZEŃ POWINIEN ROZUMOWAĆ?

- ✓ rozpoznać możliwość wyboru;
- ✓ wskazać dostępne opcje;
- ✓ zauważyć konsekwencje;
- ✓ uwzględnić odpowiedzialność.

SCHEMAT

NAJCZĘSTSZA PUŁAPKA

Confundir liberdade com agir exclusivamente segundo o próprio desejo, sem considerar qualquer limite, consequência ou responsabilidade.

WSKAZÓWKI DLA NAUCZYCIELA

Pergunta diagnóstica:

„Czy wolność bez odpowiedzialności nadal jest pełnym rozumieniem wolności?”

CO POWTÓRZYĆ?

wolność

wybór

konsekwencja

odpowiedzialność

POPRAWNA ODPOWIEDŹ

CZY KAŻDY WYBÓR JEST CAŁKOWICIE NIEZALEŻNY?

KLUCZ DO ROZUMOWANIA

O aluno deve compreender, że: wpływ społeczny nie oznacza automatycznie całkowitego braku wolności.

A questão central é perceber como contexto e influência podem participar do processo de decisão.

JAK ANALIZOWAĆ SYTUACJĘ?

ODPOWIEDŹ PEŁNA

O aluno identifica wybór indywidualny i czynniki społeczne jednocześnie.

ODPOWIEDŹ CZĘŚCIOWA

O aluno percebe apenas jeden aspekt: albo całkowitą wolność, albo całkowite podporządkowanie.

NAJCZĘSTSZY BŁĄD

Pensar de maneira binária: „albo człowiek jest całkowicie wolny, albo społeczeństwo decyduje za niego.”

WSKAZÓWKA DLA NAUCZYCIELA

Valorizar respostas que reconheçam graus de influência e apresentem justificativa.

CO POWTÓRZYĆ?

- jednostka
- społeczeństwo
- norma
- wpływ
- autonomia

ZADANIE 39

BLOK 10 — FILOZOFIA WSPÓŁCZESNA: WOLNOŚĆ, WŁADZA I CZŁOWIEK

POPRAWNA ODPOWIEDŹ

WŁADZA NIE DZIAŁA TYLKO PRZESZAKAZ

WŁADZA WIDOCZNA

rozkaz

kara

zakaz

przymus

WŁADZA MNIEJ WIDOCZNA

obserwacja

normy

klasyfikacja

dyscyplina

oczekiwania społeczne

FOUCAULT

Analizuje, w jaki sposób instytucje, normy i praktyki społeczne mogą kształtować zachowania ludzi.

SCHEMAT

OBSERWACJA

NORMA

PORÓWNYWANIE

SAMOKONTROLA /
DOSTOSOWANIE

CO UCZEŃ POWINIEN ROZUMIEĆ?

- ☒ władza może działać bez bezpośredniej przemocy;
- ☒ jednostki mogą docelowo wywierać zachowanie do oczekiwania;
- ☒ instytucje mogą organizować i kontrolować zachowania;
- ☒ pojęcie „normalności” może mieć znaczenie społeczne.

NAJCZĘSTSZA PUŁAPKA

Reduzir o poder apenas ao Estado, governo ou polícia.

WSKAZÓWKA DLA NAUCZYCIELA

Perguntar:

„Jak zachowanie człowieka może się zmienić, gdy wie, że jest obserwowany?”

CO POWTÓRZYĆ?

- władza
- nadzór
- norma
- dyscyplina
- normalizacja

ZADANIE 40

OSTATNIE ĆWICZENIE — MYŚLENIE FILOZOFICZNE W PRAKTYCE

PRZYKŁADOWA POPRAWNA ODPOWIEDŹ

CO POWINNA POKAZAĆ DOBRA ODPOWIEDŹ?

- ☒ uczeń rozpoznaje problem filozoficzny
- ☒ poprawnie stosuje pojęcia
- ☒ odróżnia opinię od argumentu
- ☒ analizuje sytuację z więcej niż jednej strony
- ☒ uzasadnia własny wniosek
- ☒ odnosi teorię do konkretnego problemu

MODEL FILOZOFICZNEGO ROZUMOWANIA

- **1 ZATRZYMAJ SIĘ**
Co naprawdę jest problemem?
- **2 ZADAJ PYTANIE**
Co tutaj wymaga wyjaśnienia?
- **3 ROZRÓŻNI POJĘCIA**
O czym dokładnie mówimy?
- **4 PRZEANALIZUJ ARGUMENTY**
Jakie są racje?
- **5 UZASADNI WNIOSEK**
Dlaczego ta odpowiedź jest najlepsza?

ODPOWIEDŹ PEŁNA

„Uczeń poprawnie wykorzystuje pojęcia i pokazuje tok rozumowania prowadzący do wniosku.”

ODPOWIEDŹ CZĘŚCIOWA

„Uczeń dostrzega problem, ale nie rozwija argumentacji lub używa pojęć zbyt ogólnie.”

NIE WYSTARCZY

NAZWISKO FILOZOFIA + DEFINICJA
≠ PEŁNE ROZUMIENIE

O aluno deve demonstrar aplicação e interpretação.

OSTATNIA WSKAZÓWKA DLA NAUCZYCIELA

NIE SPRAWDZAJ TYLKO, CZY UCZEŃ ZNA ODPOWIEDŹ.

SPRAWDŹ, CZY POTRAFI POKAZAĆ, DLACZEGO TA ODPOWIEDŹ MA SENS.

CO WARTO ZROBIĆ PO SPRAWDZENIU 40 ĆWICZEŃ?

1 ZADAJ NAJCZĘSTSZE BŁĘDY

Które pojęcia sprawiły klasie największą trudność?

2 PORÓWNAJ BLOKI

W których obszarach uczniowie radzą sobie najlepiej?

3 WRÓĆ DO TRUDNYCH POJĘĆ

Wykorzystaj błędy jako materiał do krótkiej powtórki.

4 SPRAWDŹ POSTĘP

Czy uczniowie tylko pamiętają treści, czy coraz lepiej argumentują?

40 ĆWICZEŃ SPRAWDZONYCH
10 BLOKÓW PRZEANALIZOWANYCH
1 CEL: LEPSZE ROZUMIENIE FILOZOFII

40/40